

DE LAATSTE WINTER

Raoul Magdelein lag nu te Alveringem. Dezen avond zou hij voor Dixmuiden staan, zijn eigen stedeke, en er misschien zijn leven offeren. Waarom er tegen te mopperen? De oorlog stelde zijn eischen, zijn onverbidde wetten. En nu had men een bestorming van de geduchte meelfabriek, de minoterie zeiden de soldaten, gelast.

Dixmuiden... Het was daar alles dood thans, een verschrikking, waar men in den grond zich verdook voor dien dood zelf, want uit zooveel verdoken plaatsen, als moordholten, loerden de schenpschutters van den vijand. De gelegenheden om te sterven, waren er vele.

Raoul wist het. Hij zuchtte even. Hij dacht aan vader en moeder op hun kamerke te Havre. O, welk een liefde was er voor hen in zijn hart! Drie dagen geleden was hij in De Panne geweest en had hij met Nancy op het strand gewandeld. Neen, ze spraken niet van hun vroeger verbond; 't was eigenlijk een zonderlinge verhouding. Nancy had nog altijd Walter tot verloofde. En toch was daar veel genegenheid tusschen hen, en Raoul had groote hoop. Op de wandeling hadden ze veel over Dixmuiden gesproken, temeer daar ze madam Tack ontmoetten. Ja, die was toch ook uit het veld Dixmuiden moeten vluchten, hoe lang ze weerstand had geboden. We hebben haar reeds even geschetst. We lazen nader over die vrouw het volgende in « De Legerbode ». Madam Tack... wie kende haar niet aan het front?

Zij was legendarisch lijk ze rondreed op haar trouw ezeltje, een van haar voeten gewapend met een lange spoor, en de mannen toelachend met haren gewonen: « Goeden dag, jongens! » En de schachtjes, verloren in den doolhof van loopgrachten en gangen, zagen ze voorbijtrekken gelijk een goede fee... Ze verdween achter een zwenking van de stellingen en hun oogen staarden verre, heel verre... naar het beeld misschien van een andere vrouw, met diezelfde goede oogen, ditzelfde grijs haar: het beeld van hun moeder, die hun tegenlachte.

Wie was ze, deze goede fee?

Haar villa had iedereen gezien: een rustig huisje, weggedoken in de boomen en het gebladerte, niet verre van het « Fort van Knokke », te Nieuwkappelle. Doch weinigen wisten meer van de « Dame der Loopgraven » dan haar naam. Niemand kon vermoeden dat deze eenvoudige vrouw, vol vriendelijke toewijding, een afstammeling was van een hooge familie. De bekende « Hoeve der schoone Spaansche » was de heerewoon der Tack's. Mevrouw Tack werd geboren te Nieuwkappelle, op 10 Oktober 1836. Zij is weduwe van kapitein-kommandant Favarger de la Favarge, een zeer voornaam en zeer geleerd artillerie-officier, die, benevens het Fransch, vlot Engelsch, Turksch, Perzisch en Arabisch sprak. Geboren te Neuchâtel, in Zwitserland, werd hij Belg genaturaliseerd. Gedurende den Fransch-Duitschen oorlog, bij het beleg van Parijs in 1870, werd hij een vriend van kapitein Abd-el-Kader, der Turcos, den neef van den Grooten Emir van dien naam.

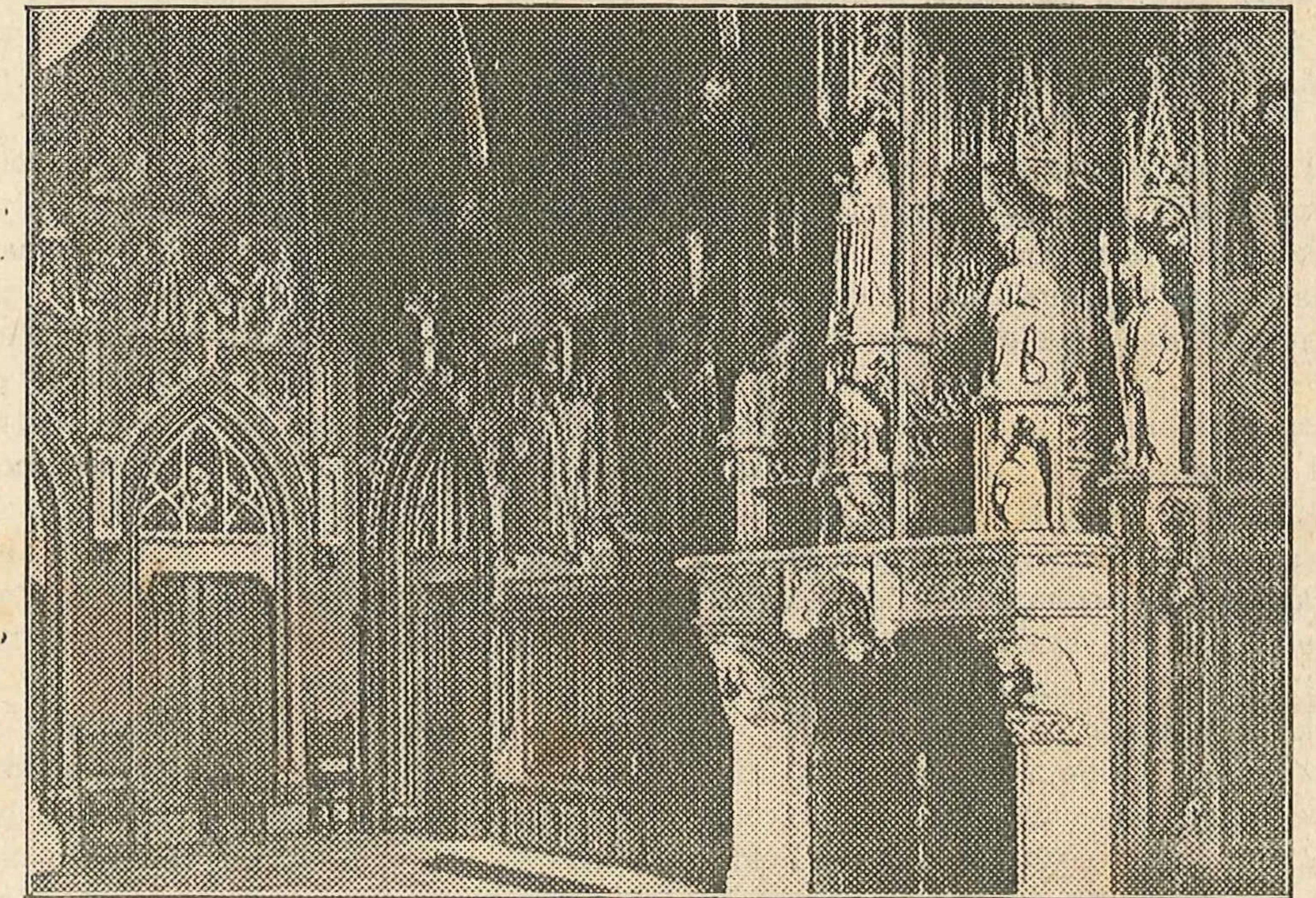
Mevrouw Tack herinnert zich met genoegen hare talrijke reizen in gezelschap van haar echtgenoot. Meermaals, en vooral te voet, doorkruisten zij Zwitserland en Italië. Hare oogen schitteren als zij spreekt over den tijd, toen zij de natuur gingen bewonderen in de landen met den prachtigen, blauwen hemel.

Helaas, haar geluk was van korten duur. Weldra verloor zij haar echtgenoot en kwam terug naar haar rustige geboorteplek, waar de inwoners ze met haar naam van jongedochter bleven noemen.

De oorlog brak uit: bataljons, regimenten krielden achter den dijk van den IJzer, rond haar villa. De slag... beschietingen, vernieling, de vlucht der inwoners, ondergang en dood. En toch wilde zij niet weg van haar plekje grond. De eerste dagen was haar huis gespaard gebleven. De goede vrouw hielp waar zij kon, verzorgde en vertroetelde haar « soldaatjes », die bij haar voedsel en drank vonden, als zij er zelf had, en steeds een edelmoedig hart om hun ziel te sterken. Bommen, granaten, niets kon haar doen

vertrekken. De « Dame der Loopgraven » maakte deel uit van dit leger van den IJzer: zij was een symbool van zijn hardnekkigheid, zijn moed, zijn onophoudende opoffering.

Op zekeren dag was er vreugde en blijdschap onder het loopgrachtenvolk. Mevrouw Tack was vereerd met het Ridderkruis der Orde van Leopold II. Den 20 Juni 1916 kwam generaal De Ceuninck, vergezeld door officieren van zijn staf en van de regimenten uit eerste linie, naar de villa Marietta. Een peloton karabiniers stond vóór het huis geschikt.

De schouw der schepenzaal op het stadhuis te Ieperen

Men ging de goede vrouw roepen en zij kwam, glimlachend... en dan verwonderd... Men gaf haar uitleg... Tranen sprongen in haar oogen, toen de generaal het schoone kruis op haar borst spelde en « hare jongens » de wapens aanboden, zoo fier en ontroerd als zij zelve, de dappere jassen.

Herhaalde malen had men gepoogd haar te doen vertrekken: zij weigerde. Toch werd de villa geheel onbewoonbaar... Sedert eenige dagen reeds had de goede oude zich moeten verschuilen in de dekkingen van eerste linie, waar zij, bewaakt door de soldaten, zat te luisteren naar de granaten, die in den ombtrek ontploften.

Op een avond nochtans, moest ze heen;

zij steeg op haar grauwtje en reed, met een krop in de keel, langs de plankenwegen, voort, haar jongens « tot weerziens » toeknikkend, zich omwendend om haar huisje te zien, dat verdween in den avondmist. Zij vestigde zich in De Panne, in afwachting van betere dagen. Men wees ze aan in de straten; de jassen versnelden hun stap om ze te groeten, hoofdofficieren gingen haar de hand drukken... Was zij niet hun aller moeder? 1)

Raoul had dus ook een tijdje met haar gesproken, en het gansche goede, oude

leven van Dixmuiden, vroeger te weinig gewaardeerd, kwam dan vóór zijn geest.

Vanavond zou hij weer te Dixmuiden zijn. Om te strijden! En te sterven?

(1) Toen de oorlog voorbij was, kwam ze dadelijk terug naar hare heerlijk gehavende villa. Met hare gewone voorkomendheid ontvangt zij nu de bezoekers der slagvelden. Hare soldaten heeft zij niet meer om ze op te beuren, en ze verzorgt nu de arme geteisterden van haar dorp. Te hunnen bate heeft zij, in een kamer van haar huis, een belangwekkend klein museum van oorlogsherinneringen opgericht. Zij bewaart er haar legendarisch « Guldenboek » met zijn honderden handteekeningen: « Albert » en « Elisabeth »... de bladzijde die zij u toont met ontroering en fierheid. Dan, heerlijk dooneengeworpen, namen van generaals met namen van jassen; handteekeningen van den prins van Wales, van lord Curzon... Eerbiedig bewaart zij er de oude zetels waarin « haar Koning » en « hare Koningin » plaats namen; haar oude naaimachine, stuk geslagen door eene granaat; eene verzameling foto's en wat al meer!

Een vraag zonder antwoord, maar slachtoffers moesten er vallen! Wie waren geteekend door den dood van de jongens, die daar binnen zoo luidruchtig te werk gingen.

— Zeg, droomer, moet gij niet eens lampetten? riep men hem toe.

Er was drank. Sommigen voor den krijgstoet aangewezen patrouilleurs, kraakten een aantal flesschen, aangeboden, ter gelegenheid van den aanval.

Raoul wilde niet drinken; kalm en bewust zou hij ten strijde gaan. En hij wist waarvoor: 't was voor Vlaanderen, voor zijn land hier, zijn volk, voor het ideaal van Vlaanderens herwording.

't Was een hard leven aan het front. Sedert eenige maanden bouwde men barakken, maar drie jaren lang waren de kantonnementen schuren, zolders, koestallen, ja varkenskoten geweest. En toen men in den laatsten, strengen Winter geklaagd had, dat de meeste kolenvoorraad door de officieren gebruikt werd en gevoeliger oversten op den ongelukkigen toestand in de loopgraven wezen, waar bij velen de voeten bevroren, klonk het hooghartig: « Ce n'est pas de notre faute, si leur pays est si misérable » ('t Is onze schuld niet, dat hun streek zoo ellendig is).

Maar Raoul wilde zijn lot moedig dragen. In deze jaren was zijn ziel gelouterd, zijn geest versterkt, en de liefde voor zijn ras, die bij elken Vlaming toch minstens sluimert, ontwaakt.

Een wagen kwam voor en de patrouilleurs stegen op. Velen waren luidruchtig. Hun benevelde geest maakte hun den waren toestand onbewust. En ze gingen misschien naar den dood.

Raoul mijmerde. Hij was lang in het hospitaal geweest, de dood was dicht langs hem gegaan. Als herstellende had hij er wel genoeglijke uren gekend. Soldaten kunnen weer als kinderen worden. En men moet toch wat doen, om den tijd te verzetten. 't Is zooals Hilarion. Thans te Cabour, in het hospitaal, in zijn dagboek schreef:

« Als de herfst kwam, de dagen korten, stormen aangierden van uit de zee, en regen dagen lang kletterde op het asfaltpapier der lazaretten, hoe dan den avond doorgebracht? In de slaapharak, ons eenig toevluchtsoord, stond soms een tafel en nooit een stoel. Drie gloeilamp-

jes lieten er de veertig bedden in het donker; in de koude, in 't schemerdonker, eenzaam op 't voeteind van uw ledikantje hurken, daar was zelfs geen Trappist tegen opgewassen. Sommigen vonden verzet in turnoefeningen aan de balken der zoldering, anderen beproefden hun krachten in boksen en worstelpartijen. Om de ledigheid te keer te gaan, greep wel een algemeene herhaling plaats, ten koste der afwezigen. Een gamel vol water wordt aan de zoldering gehangen, boven 't kussen van den gebuur: van een lontkoordje zullen dan regelmatig druppelen op zijn neus tikken. Ze verdraaien een mensch zijn laken tot een kunstigen « koestaart »: hoe meer ge wringt om het los te krijgen, hoe sterker ge de streng toehaalt. Hebben ze van uw lakens een « porte-feuille » gemaakt, dan zit ge, uitgeteeld, op uw bed, wilt haastig uw beenen onder de dekens strekken, doch vindt u gevangen in een ondiepen zak. Over dag liggen matrassen en dekens geplooid « à l'ordonnance », ge moogt uw bed maar spreiden op het oogenblik van slapen te gaan. Een zeer gewaardeerde grap — behalve van wie ze ondengaaf — bestaat hierin, dat men met kopendraad de plooiën van uw dekens, en zelfs de twee einden van uw matras, aaneenrijgt. Een waren geest van opoffering toonen zij, die 's nachts opstaan om de mouwen van uw jas of de pijpen van uw broek toe te naaien: ze achten zich ruimschoots voor hun moeite beloond, wanneer ze 's morgens uw machteloos toorn kunnen genieten. Van een slaper een scherpschutter maken is niet te misprijzen: ge stelt de vouwpooten van zijn bed recht en los in plaats van schuin en vast. Trekt dan maar aan een touwtje: het bed valt plat op den grond voorover, en de slaper schiet over den vloer. Spaden, bezems, kachelijzers en hebbomen onder uw onderste laken vinden, is dagelijksch brood. Onder 't gejoel der makkers moet ge opstaan en heel dien boel verhuizen. (Mannen van karakter, die niet willen uitgelachen worden, zijn soms dwaas genoeg om op die folteringen te blijven liggen. Dan bereikt de pret pas haar top: heel de barak staat op, dringt om het bed van den ongelukkige, belicht hem met zalgloeilampjes, informeert of hij zich lekker gevoelt, enz. De man van

karakter verroert geen vin, hij slaapt, hij snorrt! Na een uurtje, als de regelmatig ademhalingen de algemeene rust verraden, staat hij met eindeloze voorzorgen op, slaat het laken weg, licht voorzichtig bezems en spaden weg. Maar dan snerpt opeens een snel gefluit. « Ver-raad! » wordt er geroepen, « debout, la baraque! » De zoeklichten werken; de man-van-karakter in zijn onderbroek en met een bezem in de hand, staat in volen dag — en wordt gehuldigd op de wijze van Tipperary. »

Maar in 't hospitaal had Raoul ook veel ellende gezien. Zou hij er morgen weer heen gevoerd worden? Ook daar kon hij sterven. Zou men dan met zijn lijk doen als met dat van Leander... een boerenjongen, van 't houtland. Leander had hem verteld van de oudenlijke hofstede; vader en moeder, twee zusters en hij boerden daar en dan waren er nog drie kinderen. Ze hadden altijd 't schoonste vlas en al het land trouwens lag steeds gelijk een hof... En Leander snakte er naar terug te mogen keeren en 't oud bedrijf weer aan te vangen.

Vader zou voorzeker sukkelen nu hij weg was. En Leander had ook een braaf lieveke, Celine... hij droeg haar portret met dat van zijn familie, op zijn harte. Hij hoorde nu al in lange niet meer van hu's. Maar Celine zou op hem wachten.

Doch op een nacht spuilde Leander veel bloed, slaakte een kreet als in vreeselijke benauwenis... en eenige minuten later was hij dood.

En Raoul hoorde van een brankardier, dat ze Leander op de snijtafel hadden gelegd... Die brankardier moest den dokter helpen. Dat was in 't doodenhuis, ginds in den verwaarloosden hoek.

De dokter had hem de huid van 't hoofd afgetrokken, dan met zaag en beitel den schedel opengelegd, vleesch uit 't lichaam gesneden... dit opengereken van hals tot onderlijf... de ribben doen springen...

De brankardier beschreef het...

— En dan moest ik het lijf weer toenaaien, zei hij, eerst er alles terug induwen met mijn bebloede, rubber handschoenen... Dan hadt gij het moeten zien. Monsterachtig. Zoo sleurde ik het naar de kist..

Maar Raoul luisterde niet meer: hij

zag de Vlaamsche hofstede, en den wonigen vlasgaard, en Celintje met Leander langs een dier lommerrijke wegen in den zomermanoen van 't eigen, goede land... toen 't nog vrede was.

Vader had den zoon nodig. Celintje zou op hem wachten... hij smachtte om terug te keeren... en ze hadden hem op de zinken tafel gelegd zooals men wel met 't lichaam van een terechtgestelden boef deed, of met een armen, onbekenden clompelaar, die ergens in een vreemd hospitaal van miserie is komen sterven. En later zal men in 't dorp Leanders naam op een gedenksteen beitelen en iemand, die nooit den oorlog gekend heeft, uitroepen, dat hij een held was, maar nooit — en Goddank — zal men op de hoeve weten, hoe Leanders lichaam voor proefnemingen werd gebruikt... Celintje zal hem niet in haar geest moeten zien, zooals de brankardier hem in de kist trok, uiteengesneden en weer toegenaaid, 't hoofd verbrijzeld, een klomp bloedig vleesch, zonder menschelijke gedaante... Geniepig had men den doode naar het lijkenhuis gedragen... Celintje zal zich Leander voorstellen, zooals hij vertrok, slank en kloek, knap van wezen, met goedig ge-laat, en eerlijke, trouwe oogen... Celintje wacht op hem... 't Is immers het uur van het slapen gaan en zeker heeft ze een kaarsje ontstoken in haar kamerke, voor het Onze Lieve Vrouwtje, dat immers wist wat smarte was...

Zoo mijmert Raoul, terwijl hij op den wagen naar Oeren rijdt...

En inderdaad, vreeselijke dingen gebeurden er in de doodenhuizen: men noemde het wetenschap. Maar wie gaf deze recht op het stoffelijk overblijfsel van soldaten...

Hooren we weer, wat Hilarion Thans vertelt, hij, die in de snijkamer hulp moest bieden. « Ik beleefde er macabre avonturen », verhaalt hij. « Ik had er soms te worstelen met lijken, tegen wier gewicht ik niet was opgewassen. Een had ik met groote moeite uit de kist getild, toen mijn linkerarm begaf en de doode, met zijn kop ten gronde botsend, spoot, als een idolfijn, twee stralen troebel water door zijn neusgaten omhoog. Een ander kon ik maar bij de snijtafel

krijgen door hem op zijn voeten te zetten, hem stevig aan mijn borst te drukken, en zoo met kleine sprongetjes, samen weg te wandelen. Van een dysenterieslachtoffer had ik heel den « tube digestif » moeten uitlichten, aan een eind afbinden, langs het andere vol water moeten pompen — om een mogelijke door-zwering te ontdekken. Om een lijk dat we deerlijk hadden toegetakeld, beleefde ik een der ellendigste uren van den oorlog. Het bleek een bewoner van achter 't front te zijn. Toen ik de kist had toegenageld en 't hok gesloten, zag ik een schamel vrouwmensch, in pas-geverfd en nog vale strooken vertoonend rouwkleed, aan de deur van het « bureau des entrées » staan. Ze hield een schraal dochterken, met beschreid gezichtje en sluike vlasklissen, aan de hand. Met een schok in mijn hart raadde ik 't geval: de vrouw kwam om haar man te zien! Angstig bleef ik haar gadeslaan. Na een lange poos kwam de adjudant buiten, en verwees haar naar het « bureau des soins ». Ze wachtte een tijdje aan de deur, vernam dan van den chef, den man-met-den-glimlach, dat ze tot den luitenant moest gaan. Daar stond ze weerom een lange wijl, tot haar gezegd werd dat ze bij den eersten Piet moest wezen. De oude bidon, wel wetend dat de doode niet gevoeglijk kon vertoond worden, weigerde zoo lang mogelijk buiten te komen. En de snikkende sloor, met haar huilende kleine, is heengegaan zooals ze gekomen was.

En elders, toen Hilarion Thams weer eens een dokter had moeten bijstaan bij deze gruwelijke taak, en voor het verminkt lichaam stond, riep hij uit: « Kom men ze nu vóór deze tafel dagen, de verantwoordelijken!... Maar wie zijn ze?.. Is er een? of zijn er twintig?... of zijn we het allemaal?... Ik voel me een dwerg tegenover deze vragen. Maar den oorlog zie ik, op dit oogenblik, als een afschuwelijk ding. Ik raad iets als een helsche schijnheiligheid: een reusachtige logen die misbruikt het edelste, het heiligste in den mensch. Een wrok komt in me boven tegen de mooipraters die den oorlog vermommen... Ik hoor woorden na-gesproken in mijn hoofd: Schitterende gevechten — onbeduidende verliezen... le magnifique entrain... Kon ik maar begrijpen... Dat weet ik, dat

strategen en diplomaten geen kogels door het ruggemerg krijgen... Is de oorlog misschien een groote collectieve waanzinsvlaag?... Niemand wil hem, en allen vechten... Is het God die het menschedom een wijle aan eigen krachten overlaat?... Maar die heerlijke daden dan!... Die onschatbare berusting der vromen... Die offers en deugden en heldenstukken in vredestijd niet denkbaar... »

De auto houdt even stil... Men is te Oeren... Raoul ziet den ranke Veurn-Ambachtsten toren, als een ingetogen monument boven de vele soldaten-graven.

Verder weer... het rijk in van den dood. Dan te voet... De kanonnen brulden. Ze beschieten nu vooral Dixmuiden en de Duitschers antwoorden.

Aan de Steenbakkerij wordt halt bevolen en gewacht. Zacht glanzend maanlicht ligt over dit verwoest Vlaanderen.

Raoul tast naar zijn wapens: een licht karabijn, een dolk, een revolver en handgranaten. Men zendt hem uit om te moorden... Aan de andere zijde is het ook zoo... De mannen schuilen achter het puin van een ingestorte borstwering. Granaten knallen rond hen open. Vooruit weer... De patrouilleurs sluipen in den Octobernacht voort door modder, over steenbrokken, langs granaattrechters: dan bereiken ze den IJzer.

De loopbruggen zijn gelegd. Links verheft zich een heuvel; dat is de meelfabriek, de minoterie, welke men bestormen moet.

Door modder, plassen, over puin, balcken, ijzer, strompelt men er heen. Men vereenigt zich met andere patrouilleurs..

Nu zal het beginnen... Zijn daar nog verdedigers? Die schaduwen ginds... Handgranaten worden er heen geworpen, om den weg te banen en onder geweeren mitrailleurvuur loopt men de hoogte op...

Duitschers rijzen als schimmen, revolvers knallen in bloedige tweegevechten. Doodskreten klinken. Lichamen rollen neer en sleuren puin mee. Kanonnen huilen en beuken Dixmuiden, waar men muren hoort instorten, en in vlammen en vuurstralen fantastische ruïnen telkens eenige stonden opdoemen.

Raoul sluipst voort. Hij staat op de helling van de hoogte der minoterie... Om

hem sissen kogels. Een oogenblik bekruipt hem eenige angst... Zal hij vluchten? De dood loert op hem en het leven lokt. Plots laat hij zich vallen... Hij heeft een gedaante gezien. Is het vriend of vijand? Een vuurpijl licht en hij herkent een feldgrauw... mikt en vuurt. Een doodskreet... Een lichaam stort neer... gekreun dan... Meer Duitschers springen op. Raoul glijdt neer, is weer te midden van vrienden en beide partijen gaan een duel aan.

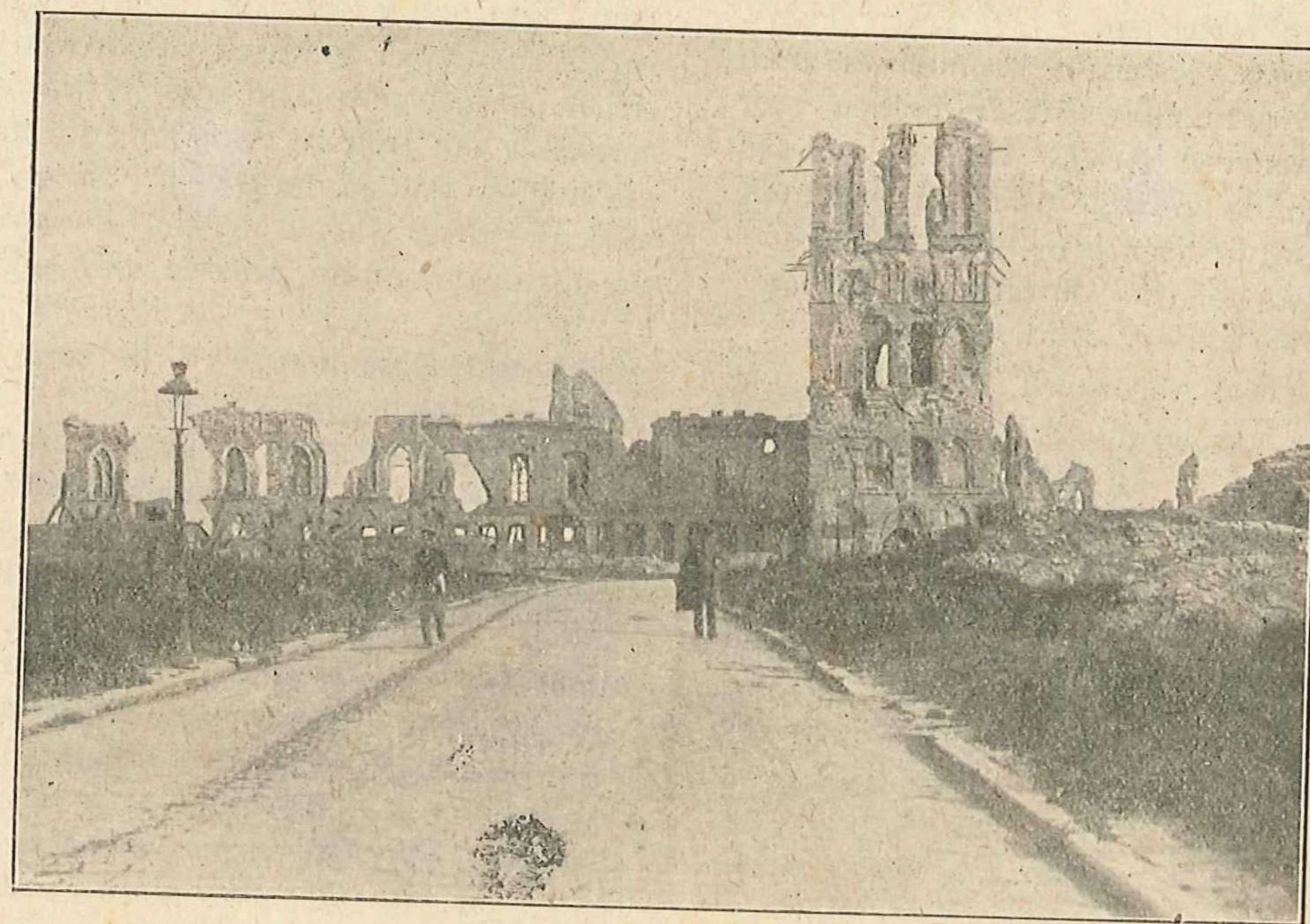
Machinegeweren ratelen, de gansche puinhoop, de helsche minoterie, de vesting van Dixmuidens sektor spuwt vuur. Men hoort geroep, gehuil, gebier, gekerm.

de bevangt hem: hij heeft zijn plicht volbracht bewust en moedig, den dood niet vrezend, maar hij is toch ontsnapt, heeft het leven behouden en hij gevoelt hoe heerlijk dat leven is.

Er zijn gewonden achtergebleven en ziekendragers trekken opnieuw over de rivier, om de makkers te zoeken, en te redden, ondanks het gevaar... En ze komen terug met hun teeren last... Gewonden verbijten hun pijn... ze weten, dat ze niet luid kermen mogen, want dat dan de vijand de schimmen zoeken en beschieten zal.

Het groepje gaat heen. De aanval is mislukt.

« Door gebrek aan munitie tegenover

Ruïne der Halle te Ieperen.

't Is een verward gevecht nu. Raoul verschiert al zijn patronen, daar waar hij tegenstanders vermoedt, waar ze ook zijn moeten, maar thans onzichtbaar blijven en veilig tevens achter hun dekking en hun schild van mitrailleurs.

O, ze willen wel hun opdracht vervullen, de Belgen, en deze duivelsche stelling nemen, van waar men al drie jaar lang den dood in de loopgraven zaait, maar de taak is te geweldig, en bevelen tot den terugtocht klinken. En weer sluipst men onder gesis en gedonder heen, over steenen, kalk, hout, ijzer, door water en slijk naar den IJzer.

Raoul staat met zijn makkers opnieuw aan den overkant. Groote vreug-

den onverwachten weerstand», geeft men als reden op.

Raoul komt te Alveringem terug. Hij hoort gebrom onder de soldaten. Waarom, zoo vragen ze, zendt men ons met te weinig mannen en munitie in die hel? Heftigen weerstand kon men verwachten, want ge moet niet van 't Groot Hoofdkwartier zijn, om te begrijpen, dat de Duitschers ons de minoterie als kadeau zal overlaten.

De generaal der afdeeling vaardigde een legerorder uit: « Ik stuur mijn warmste gelukwensen aan de patrouilleerders van het 5de linie, en al de medewerkende elementen van het voetvolk en de genie, die, met geweld over den

IJzer trekkend, onder een moorddadig vuur, in de vijandelijke stelling binnendrongen, en er vochten met de grootste dapperheid in bijzonder moeilijke omstandigheden.

De brigade-generaal voegde er bij: « Ten stormloop rukken tegen een sterke gelijkde « Minotrie », zooals onze verkenner het gedaan hebben, mag een daad van ware heldhaftigheid genoemd worden ».

't Is Allerheiligen... Raoul wandelt in het dorp Alveringem; op de dorpsplaats speelt een militair muziekkorps opwekkende marschen en deuntjes: alles moet 't moraal verheffen.

Vrouwen in zwarte kapmantels gaan ter kerke of komen er uit. Ze bidden voor de afgestorven zielen. Anderen knielen tusschen de graven rond het bedehuis, het aantal kruisen is er snel toegenomen. Weer zal het een allervreeselijkste Zieldag zijn, die Vlaanderen viert.

Raoul was verbitterd. Eergisteren pas had hij zijn leven gewaagd in die vreeselijke bestorming der meelfabriek. Gisteren was weer zijn gevoel en dat van vele Vlamingen geschonden geworden. Zie, daar lagen acht versche graven op Alveringems doodmakker... Vandaag pas waren ze gesloten. Onder de nog mulle aarde rustten Jos. Van den Broeck gebortig van Lebbeke, seminarist, in 't leger, Brankardier 5de komp., 2de Reg. Genie, en zeven makkers, samen gesneuveld. Brankardier Vital Haesaert sprak eene lijkrede uit. Het slot eindigde als volgt: « God schonk U, toekomend priester, een bloedig altaar, den doodenakker van Vlaanderen waar gij midden uw Vlaamsche jongens uw eigen bloed vergoten hebt voor God, voor Vlaanderen en België ». Door een majoor werd Haesaert nu beschuldigd onvaderland-sche woorden te hebben gesproken. « God » en « Vlaanderen » waren te veel.

« Dans une réunion officielle on ne peut tolérer que les noms du Roi et de la Belgique », luidde het.

« In een officieele bijeenkomst mag men slechts de namen dulden van den Koning en van België ».

Alsof een begrafenis... een officieele bijeenkomst was, een parade, ergens achter 't front, waar holle woorden klon-

ken en de schijn den echten strijder zoo verbitterde.

Officieele bijeenkomst... als men zeven kloelke zonen in 't graf borg... zonen van Vlaanderen, wier moeder men niet een laatste maal bij hun stoffelijk overblijfsel noemen mocht.

Tal van katholieke strijders hadden een leuze: « Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus » en ze wilden dat die leuze op hun graf prijkte als 't schoonste eereteeken dat hun liefde verworven had.

En zoo maakte men de zerken van « Heldenhulde ». En een soldaat schreef daarover: « Woorden van doden spreken luid. Eenvoudig was de steen waarop de naam van den held geschreven en de blauwvoet geteekend was; 't was een hartgeeft van trouwe vrienden, die hunne helden wilden huldigen. Boven de zerk prijkte het kruis, teeken des levens en der overwinning, waarin diep gegrift

A

stond de heilige leus V V K, zoo diep

V

als zij gegrift was in 't harte der dapperen, die rusten. Een kruis mocht er staan, 't was immers de gewoonte. Maar het opschrift was het Mane, Thekel, Phares der verdrukken, de voorspelling van hunnen ondergang en van de glorievolle toekomst van Vlaanderen. Het moest weg. Zij vreesden het daglicht om hunne misdaad te volbrengen en kozen het Judasuur. Dan bleven hun handen toch rein maar hun ziele bevleekte het bloed der Vlamingen.

Op een enkelen nacht werden op de kerkhoven te Oeren en te Alveringem al de letters toegestreken met ciment. Dat was een triomf voor hen, die de Vlamingen nog hoonen in den dood en zelfs hunne opperste rust niet eerbiedigen. En toen onze jongens hunne verontwaardiging wilden uiten in het dagblad « Ons Vaderland », mochten zij nog niet zeggen dat de grafschennis 't werk was der overheid, want de censuur duldde niet dat de daden der militaire overheid als eerloos werden gebrandmerkt.

Zoo pleegde men grafschennis. Dat alles scheen geduld te worden, maar wee de Vlaamsche katholieken die een briefje met « 't Gebed voor Vlaanderen » in den zak droegen.

En om welk een beleedigende achterdocht, sloeg men op hooger bevel bij zoovele Vlaamsche gesneuvelden onmiddellijk de brieven tasch aan? De naam « Vlaanderen » werd verboden, en 't was of men den naam van een gemeenschappelijke moeder wilde verbannen. Was Vlaanderen dan niet een deel van het Vaderland, offerde 't zich niet op in zijn eerwaardige stedekes, zijn schoone monumenten, in zijn vruchtbare akkers en vooral in zijn zonen, want Vlamingen vormden tachtig en in sommige kompanies zelfs negentig ten honderd van het strijdend leger. Alsof men dien naam bannen kon? De laatste strijd werd reeds in de geschiedenis geboekt, als de slag in Vlaanderen, de Britten spraken nooit anders dan van « Flanders » en nu in het lijden en de beproevingen, maar tevens in het bewust worden van recht, ontwaakte in duizenden harten de liefde voor Vlaanderen.

De klanken der muziek klonken over 't dorpsplein en den doodenakker. Een wagen bracht gewonden naar de ambulance in de school naast de woning van den kapelaan Cyriel Verschaeve.

De grafdelver was daar een hoek van 't kerkhof aan 't meten. De wind speelde met vergeelde bladeren, die over de roode daken dwarrelde. Auto's stormden voorbij en wierpen het slijk hoog op de gevels. Raoul werd droefgeestig. O, hij wilde in alles zijn plicht doen, en hij deed dien ook, maar waarom dan die miskennis, dat wantrouwen jegens Vlamingen, dat zich uitte tot bij het graf, gelijk nu dezen morgen weer in de uitlating van een officier?

En wanneer het einde van den oorlog? De aanval op de meelfabriek was mislukt, door gebrek aan munitie, gelijk men opgaf. Kon men dan geen doeltreffender maatregelen nemen? Waarom die offers weer, welke ten slotte nutteloos bleken?

Raoul zocht eenige vrienden op, bewuste Vlamingen als hij, en hij wist dat ze samen weer beloerd en bespied zouden worden. Had hij daarvoor zoo pas nog zijn leven moeten wagen? Maar hij was een Vlaming immers.

De vierde Winter brak aan, een nieuw

seizoen in de loopgraven, in modder en water.

Er was oorlogsmoeheid bij de volkeren en deze openbaarde zich in alle landen. Daarop rekenden Lenine en Trotzky, de leiders van het Russisch bolsjewisme, die in Oktober op Kerensky gezegevierd hadden. De revolutie, door Kerensky verpersoonlijkt, was hun te zwak. Zij wilden veel verder gaan, en gelukten erin te Moskou en Petersburg het gezag te bemachtigen. Kerensky had nog gepoogd den oorlog aan de zijde der Entente voort te zetten, en een offensief gelast, maar er was ontbinding in het leger en bij Tarnopol in Gallicië liepen de troepen voor de centralen weg. Men wilde niet meer vechten, doch vrede maken. En nu werkte die ontbinding verder voort. Zeer veel officieren werden afgezet, anderen sloten zich bij het nieuw regiem aan en vertrappelden hun epauletten onder de voeten, als een teeken van broederschap met de soldaten. De opperbevelhebber Doukhonine had nog gepoogd de munitie en de plannen der bolsjewistische leiders het hoofd te bieden; hij verzette zich tegen het bevel, dadelijk onderhandelingen voor een wapenstilstand aan te knopen. Men ontsloeg hem; toch bleef hij in zijn hoofdkwartier, weigerend zijn post te verlaten. Daar nam men hem gevangen, om hem voor een revolutionnaire rechtbank te brengen, maar matrozen en het gepaupel rukten hem uit de handen der bewakers en generaal Doukhonine werd op afgrijpselijke wijze vermoord.

Lenine en Trotzky dreven hun wil tot vrede door: afgevaardigden der Russen en Centralen kwamen te Brest-Litovsk samen en sloten een voorloopigen wapenstilstand. De bolsjewisten poogden intusschen de andere volkeren voor hun zaak te winnen en draadloos seinden ze uitnodigingen rond, om afgevaardigden naar de konferentie te sturen.

De vredesgedachten waren te voren reeds gezaaid door de vergadering te Stockholm, waar men socialisten uit alle landen hoopte bijeen te brengen om het einde van den oorlog te bespreken. Onze landgenoot Kamiel Huysmans ging er heen, omdat hij overtuigd was, dat men door de minderheidssocialisten van Duitschland te steunen, het gezag en het drijven van 't Pruisische militarisme, van

Hindenburg en Ludendorff en van Michaelis (den nieuwen oorlogszuchtigen rijkskanselier), ondermijnen zou. En de socialisten in Frankrijk en Engeland luisterden wel, maar de regeeringen weigerenden hun paspoorten, beweerend, dat niet een partij, doch de regeeringen vredesonderhandelingen te voeren hadden.

Maar de oorlogsmoeheid werd scherper gevoeld.

Generaal Petain die in April 1917 opperbevelhebber van het Fransche leger werd, moest al dadelijk toen muiterij dempen, in niet minder dan zeventien legerkorpsen uitgebroken. In sommige afdeelingen stelde men soldatenraden aan. Men verraste een regiment op weg naar Parijs met wagens vol machinegeweren; de manschappen wilden hun eischen voor het Parlement brengen: meer soldij, betere bevoorradings, beëindiging van het stelsel der begunstiging, degelijker voorbereiding van elken infanterie-aanval door het geschut.

Op veel plaatsen erkende men 't gezag der officieren niet. Petain reisde een maand lang het front af, hoorde soldaten, die hun hart mochten openen, beloofde en voerde verbeteringen in.

Er was wrijving tusschen het parlement en de regeering en de militaire overheden. Men ontdekte defaitistische propaganda.

Midden Augustus deed paus Benoit XV voorstellen tot vrede, en weer rees allereens de hoop.

Wilson antwoordde, dat hij niet met de Hohenzollerns onderhandelen kon, doch alleen met een nieuw Duitschland.

Den 15en November werd Clemenceau leider der Fransche regeering en wilde den oorlog met vaste hand voeren. « Oorlog en niets dan oorlog » was zijn leus.

In Engeland was het Lloyd George, die van volhouden sprak en in die richting heerschte.

De oude keizer van Oostenrijk was gestorven en de nieuwe, Karel, was geneigd tot vrede. Later kwam het uit, dat hij toen zelfs een brief schreef aan zijn zwager, Sixt van Bourbon, die in Frankrijk verbleef en dezen vroeg bemiddelbaar bij Poincaré te zijn om vrede te sluiten. Oostenrijk-Hongarije toch was in ellende gedompeld en brokkelde door de eischen der verschillende rassen gedurig af; maar Duitschland speelde er nog den

meester en de nieuwe keizer kon of durfde niet handelen.

In Duitschland werd er om vrede gevraagd, maar de militaristische partij overwon ook hier en had tot slagwoord: « Durchhalten » volhouden, want alleen door een overwinning zou Duitschland zijn plaats onder de volkeren kunnen handhaven; anders werd het van alle markten verdreven en moest het kwijnen. En voor die propaganda vond men voedsel in de Entente-pers zelf, welke op alle tonen voorspelde, dat, na dezen wapenoorlog, een economische er Duitschland onder houden moest.

Italië leed in Oktober-November een zware nederlaag bij Caporetto, die het karakter van een ramp kreeg.

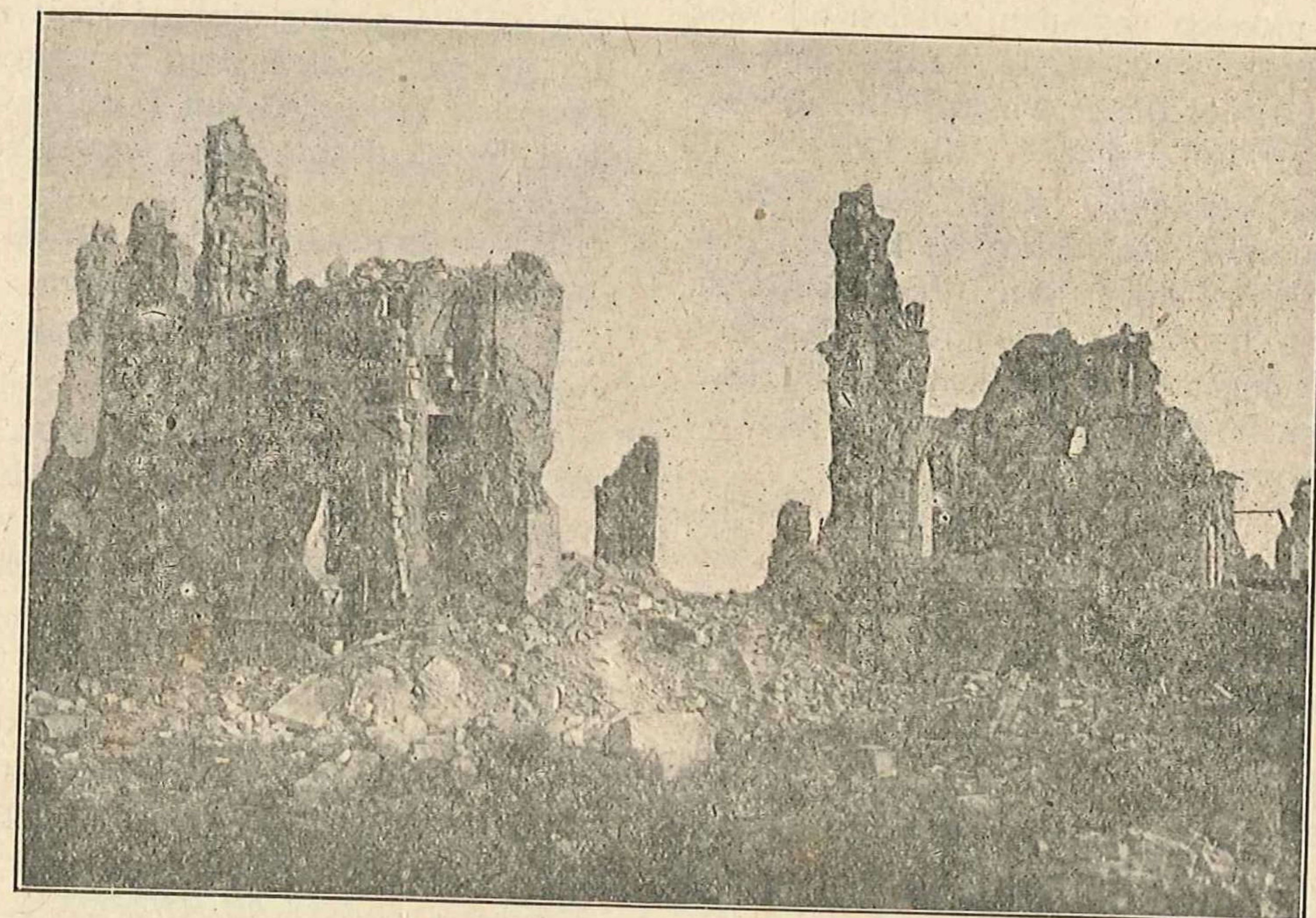
De natie was ginds zeer verdeeld; er was immers steeds een oorlogs- en een neutrale partij geweest. De eerste overwon en wist het volk mee te sleepen. Maar na de roes kwam de ellende. Er was gebrek aan levensmiddelen, de Russische propaganda vond hier een vruchtbaar veld, en 't ging zoo ver, dat men einde Augustus te Turijn straatgevechten zag, waarin het volk met machinegeweren tegenover de eigen troepen stond. Men verspreidde vlugschriften, waarin men de menigte ophitsde tegen de Fransen en Britten en Italië een « Engelsche kolonie » noemde. In den Herfst had men aan 200.000 soldaten landbouwverlof toegestaan en deze keerden met een sterke neiging tot vrede terug. Dan volgde daar de nota van den paus, die diepe indruk maakte en men haalde er vooral de woorden « nuttelooze slachting » uit aan.

De centralen gebruikten die stemming als een uitmuntende gelegenheid tot een offensief, dat wij hier natuurlijk niet gaan beschrijven, maar toen dit den 24n in walmen stikgas en kanongebulder losbrak, hoorde men onder de Italianen het onheilspellend ordewoord: « Redde zich wie kan », en snelden benden weg, loopen naar Caporetto. De paniek werd nog grooter; versche troepen vluchtten mee, de eigen artillerie beschoot die ordeloze wedren, vliegers wierpen bommen op de dooreenwarrelende soldaten; 't was een verschrikkelijk schouwspel, een slachting van broederen, maar men zag afdeelingen tot bij Rome dwalen.

De Duitschers maakten in die eerste dagen 30.000 gevangenen en namen 300 kanonnen.

Maar erger werd het nog. Den 31 Oktober leden de Italianen de bloedige nederlaag bij Latisana.

Dien avond hadden de centralen 180 duizend gevangenen. Hindenburg vroeg aan den keizer dat men op 1 November vlaggen en vreugdeschoten lossen zou. Welke berichten immers om het militarisme weer op te poken en de leuze van « durchhalten » over de « Heimat » te slingeren.

Puin der Sint-Maartenskerk van Ieperen.

En de Keizer greep die gelegenheid gretig aan, zooals licht te begrijpen is. Hij seinde naar den overwinnaar, generaal von Bellow, doelend op Italië's afval van het verbond: « Onze vroegere meeneedige bondgenoot heeft ondervonden waartoe Duitsche macht en woede in staat zijn. Met mij dankt het vaderland zijn onvergelijkbare zonen. Vooruit met God! »

« Met mij... dankt het vaderland ». Wilhelm II, eerst hij, de van God gezondene heerscher! O, wat was hij nog blind voor alles wat rond hem woelde en giste en wat er omging in het gemoed van millioenen rouwenden.

Maar intusschen scheen het dan toch of gansch Italië instorten zou. De centralen rukten verder, bedreigden Venetië, de

Italiaansche ruitery moest zich opofferen, om het gros van het leger te redden.

Niet Italië bracht de Entente hulp, maar de Entente zag zich verplicht krachtig in te grijpen. Het oorlogskomitee vergaderde den 28n October, om 4 uur; om 6 uur reeds was het plan tot steun vastgesteld: 120 duizend man Fransen en Britten, moesten met geschut en materiaal naar de overzijde der Alpen. « Als 't noodig is voeren wij er hen in achttien uren heen », meldde de spoorwegmaatschappij, P. L. M.

De geallieerden vertrokken en werden in Italië toegejuicht. De koning deed een oproep tot zijn volk. 350 aufgevaardigden bezwoeren het leger « den vreemdeling van den geschonden bodem te verjagen ». Generaals werden ontslagen en de opperbevelhebber Cadorna gebod alle rondzwalkende militairen, onder bedreiging met de doodstraf, binnen vijf dagen op hun post te zijn. Den 4 November bevonden Foch, Lloyd George en Painlevé zich te Rome. Een geallieerd hoofdkwartier werd samengesteld, bestaande uit Foch, Willson (Britsch stafoverste) en Cadorna. De Entente ging zich dus eens met de zaken bij den bondgenoot bemoeien.

Italië had vreeselijk gebloed en telde 37.000 dooden, 91.000 gewonden, en 335 duizend gevangenen.

Men meldde, dat de bevolking weer aaneengesloten en de moed hersteld was; men hoorde hoe de terugtocht eindelijk aan de Piave eindigde, maar men herinnert zich nog, onder welk een treurigen indruk het jaar ook in ons land eindigde.

Lenine en Trotzky rekenden dus op die oorlogsmoeheid, om steun van andere naties te krijgen voor hun vredesplannen. Zij deden een beroep op de volkeren.

Duitschland veranderde thans echter ook van taktiek. De militaristen waren zich weer van hun overwicht bewust, en toen de eigenlijke vredesonderhandelingen moesten beginnen, stelden zij voor Rusland vernederende vredesvoorwaarden en voor Rusland begon een nog vreeselijker tijd.

Met Kerstmis waren Nancy, Nele, Emmanuël Goetgebuur en Raoul Magelein in het huisje van Duinhoek samen. Marie Bongers was eindelijk dan toch naar Engeland vertrokken, om bij haar vader te zijn, die maar geen paspoort veroveren kon.

Een treurige stemming hing over het groepje... Weer neigde een jaar ten einde, maar nog geen vrede op aarde, en men vroeg zich in ernst af, of 1918 dien brengen zou. Men scheen verder dan ooit van het doel. Over het IJzerland hing weer een sombere Winter.

De arme Jansoone zat in Duitschland, zoo meenden ze. Reeds lang had Nele niets van hem gehoord...

Maar ze zou weldra goed nieuws vernemen. Zien we even wat er met Nele's verloofde voorviel.

't Was voorjaar geworden en Jansoone mocht in een bosch gaan werken. Toen hij buiten de versperring was, laaide de zucht naar vrijheid nog sterker op.

Zekeren avond slaagde hij er met een paar vrienden in zich in een mijt te verbergen.

's Nachts slopen ze weg. 't Gezelschap bereikte veilig de grens in de omgeving van Bentheim. En juist wilde het over 't laatste strookje vluchten, toen 't plots voor een patrouille stond en... gevangen genomen werd.

Tegenstand baatte niet. Ongewapend stond men tegenover een overmacht. De

Duitsche soldaten mishandelden hen, want ze hadden den vorigen dag een bolwassching van de officieren gekregen, omdat er zoo velen over de grens trokken.

De Vlaming beweerde dat hij een Hollander was.

Maar de Duitschers waren niet lichtgeloovig, en om de indentiteit van den zoogenaamden Hollander vast te stellen, besloten ze hun gevangenen naar alle kampen te voeren.

Eerst Münster, dan Minden, vervolgens 't welbekend Soltau, waar de kommandant den gevlogen vogel herkende.

Men zou hem nu kortwieken. De arme jonkman kreeg eerst anderhalve maand preventieve gevangenisstraf. Nooit mocht hij de cel verlaten. Dan verscheen hij voor den krijgsraad van Dortmund, die hem tot 25 dagen streng arrest veroordeelde.

Ten slotte mocht hij naar een cel in de gevangenis van Rechlinckhausen.

Eindelijk werden de gevangenen naar 't kamp teruggevoerd.

De Zomer liep ten einde. 't Zou Herfst en Winter worden... en evenals de trekvogels naar het warme Zuiden verlangen hijgde Jansoone naar 't IJzerland.

En voor de tweede maal zou hij de poging wagen.

Achter de klosetten liep de elektrische draadversperring, waarvoor schildwachters staan. Juist buiten de versperring lag het artilleriepark... kanonnen om in geval van oproer de gevangenen te bedwingen. Nu wilde hij 's nachts uit de latrine een tunnel graven naar het artilleriepark om zoodoende in 't artilleriepark en dus buiten de eerste versperring en de eerste lijn schildwachters te komen.

Op een donkeren avond bleven hij en zijn vrienden in de latrines. Alle maatregelen waren genomen. Van een makker had hij 125 mark geleend en naar een weggekaapte kaart een reiskaartje gemaakt op een snippertje papier, waarop heel fijn de zone tot aan de grens afgeteekend stond. En hiermee zouden zij en zijn vrienden steeds de richting kennen, wat ze hadden ook een kompas kunnen pikken. Maar voor ze dit alles konden gebruiken, moesten ze toch goed en wel buiten 't kamp zijn.

Dien donkeren nacht, begonnen ze aan de niet gemakkelijke taak. De tunnel moest ongeveer 12 m. lang worden. De aarde verdeelden ze achter de latrines over den grond. Een hoop zou achterdocht gewekt hebben.

Het lukte, ze kwamen door den tunnel in 't artilleriepark. Maar nu hadden ze nog een tweede versperring en ook een tweede lijn schildwachten. Als een slang kropen ze over den grond tot aan de draden en dan tusschen twee heen

en weer wandelende soldaten, die niets bemerkten, geraakten ze er uit.

Ze waren buiten. Dertien nachten hadden ze in de bosschen vertoefd. Over dag hielden ze zich schuil. Ze leden honger en waren afgemat, en verkeerden voortdurend in spanning.

Eindelijk bereikten ze de grens en veilig kwamen ze te Winterswijk. Nu waren ze in vrijheid en zouden ze naar Frankrijk gaan.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIJWEPPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORDEN IN HET „RHEINLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel